

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Sorry, we don't Speak Queer

en kritisk kommentar til Queer Theory

Prieur, Annick; Moseng, Bera

Published in:
Kvinneforskning

Publication date:
2000

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Prieur, A., & Moseng, B. (2000). Sorry, we don't Speak Queer: en kritisk kommentar til Queer Theory. *Kvinneforskning*, 24(3/4), 140-156.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

3-4/00

*Skeive perspektiver
på kjønn*

Kvinnens FORSKNING

Kvinneforskning utgis av KILDEN Informasjons- og dokumentasjonssenter for kvinne- og kjønnsforskning i Norge

I dette nummer:

Nils Axel Nissen: Homoforskning/kjønnsforskning:
En tilblivelseshistorie

Lillian Faderman: Hvorfor trenger vi lesbisk historie?

Robert K. Martin: Et homseliv før Stonewall
Respons av Justin D. Edwards

David M. Halperin: Har homofil identitet en fremtid?
Respons av Henning Bech

George Chauncey: Skapets historie
Respons av Øystein Rian

Martha Vicinus: Den altoppslukende kvinnen
og den lesbiske gutten
Respons av Wencke Mühleisen

Agnes Bolsø: Maskulinitet i erotisk spill mellom kvinner

Heidi Eng: Maskulinitet = menn?

Wencke Mühleisen: Kjønn og sex:
skeiv estetikk i fjernsynet

Kommentar

Annick Prieur og Bera Ulstein Moseng: «Sorry, we don't
speak Queer». En kritisk kommentar til queer teori

KOMMENTAR

«Sorry, we don't speak Queer»

En kritisk kommentar til queer teori

Av Annick Prieur og Bera Ulstein Moseng

Er mennesker tekster? Er kropp i sin helhet diskurser? Finnes naturen kun som kultur? Nei, mener samfunnsforskerne Annick Prieur og Bera Ulstein Moseng, og argumenterer i denne teksten for hvorfor. I «queer teori» på sitt beste finnes ifølge artikkelforfatterne viktige innsikter om sosial konstruksjon av kjønn og seksualitet. Skeive teoretikere som mister de materielle livsbetingelser og kroppers substansielle treghet av syne, står derimot igjen med analytiske redskaper som i beste fall er mangelfulle for å beskrive folks liv.

Hva er «queer» teori? Et hyppig anvendt begrep innenfor dagens forskning om kjønn og seksualitet. En retning hvor forskere som Judith Butler, David M. Halperin, Eve Kosofsky Sedgwick, Teresa de Lauretis og Michael Warner blir flittig sitert. Utøvere av queer teori utmerker seg dessuten ved en forkjærlighet for ord som performativitet, maskulinitets hegemoni og heteronormativitet. Don Kulick påpeker at queer teori ingenlunde må forstås som én teori (1996).

Det som forener utøverne, er en interesse for det spesielle (eksempelvis kvinner og homoseksualitet) kombinert med en kritisk innstilling til det harmløse og konvensjonelle, og dette gjelder heteroseksualiteten i særdeleshet.

Queer teori springer ut av en lang konstruktivistisk tradisjon innenfor kjønns- og seksualitetsforskningen. Konstruktivisme i queer-tapping startet opp som homoaktivisme i New York og San Francisco, og som

litteraturvitenskap på Yale og Harvard. Bøkene til Butler og Sedgwick er fransk poststrukturalisme anvendt på nordamerikansk virkelighet. Hvorfor *queer*? En ny generasjon amerikanske «aksjonsforskere» hadde sett seg lei 1970- og 1980-tallets forsøk på å rettferdiggjøre samkjønnet kjærlighet og seksualitet. Dessuten hadde de lest sin Foucault og var innforstått med at diskursen har en disiplinerende slagside: Det kan derfor være direkte farlig å skrive for marginaliserte grupper, eksempelvis menn som elsker menn, lesbiske SM'ere, transseksuelle lærfetisjister osv. Fra minoritetenes perspektiv er det atskillig tryggere å skrive *mot* etablerte og udiskutable samlivsformer. Queer-bevegelsens strategiske grep var å snu det vitenskapelige spillet og rette det teoretiske skytset mot en heterofil livsverden. «We Are Here. We Are Queer. Get Used To It!» skrek queer-aktivister på 1990-tallet. Og denne strategien har tilsynelatende vært vellykket. 10 år etter har amerikansk akademia, men også universitetsmiljøer i det protestantiske Nord-Europ, fått sansen for et skeivt perspektiv på det naturlige og normale. Queer teori er blitt fryktelig streit.

I denne artikkelen vil vi framholde at queer teori på sitt beste formidler og videreutvikler viktige innsikter om sosial konstruksjon av kjønn og seksualitet. Like fullt tviler vi på at teoretiske redskaper utviklet av homoaktivister fra Castro Street og litteratur- og teatervitere fra Yale og Berkeley er spesielt godt egnede til å forstå hvorfor norske kvinner drømmer om et liv med mann, barn og fiskepinner i et rekkehus i landlige omgivelser utenfor Oslo. USA er USA og Europa er Europa: De historiske, ideologiske og strukturelle forskjellene er for store til at kjernefamilien på nordamerikansk kan oversettes til norsk. Misforstå oss rett: Litteraturvitenskapelige innfallsvinkler er et forfriskende innslag ved studier av kjønn og seksualitet. Men seksualitetsforskningen krever sitt renessansemenneske. Det er ikke nok med Derrida, Lacan og Kristeva. Hvis erotiske favntak skal

framstå som noe annet og noe mer enn bleke kopier av gjeldende kategorier for kjønn og seksualitet, kreves det flere metoder og et bredere teoretisk repertoar enn litteraturvitenskap og poststrukturalisme på amerikansk. Butler og Sedgwick har dessverre fått en del sosiologer, historikere og antropologer til å legge samfunnsvitenskapelig teori, statistiske årbøker og historiske kildematerialer på hyllen ved studier av kjønn og seksualitet.

Å stille seg kritisk til sider ved queer teori innebærer for oss ikke et brudd med et konstruktivistisk perspektiv. I første del av denne artikkelen vil vi gjøre rede for et slikt ståsted. I annen del vil vi presentere 13 hovedinnvendinger overfor queer teori som innfallsvinkel ved studier av kjønn og seksualitet.

Kjønnsnets mange dimensjoner

For å tydeliggjøre argumentasjonen vil vi ta utgangspunkt i Annick Prieurs bok *Mema's House, Mexico City* (1998) og sju ulike former for kjønn slik disse kommer til uttrykk i et utsagn fra informanten Fidel/Fifi. Fidel, som helst vil bruke et navn i hunkjønnnsform om seg selv, er en transvestitt i betydningen at han/hun – det er slett ikke opplagt hvilket pronomen som skal brukes – er født som en biologisk sett mann, men pleier å sminke seg og kle seg mer eller mindre i kvinnetøy. Han/hun har fylt olje i sine rumpeballer for å få mer kvinnelige former, og bruker i perioder hormoninnsprøytninger i samme hensikt. Men han/hun har mannlige kjønnsorganer, og er glad for det, da han/hun liker både å penetrere og å penetreres når han/hun har sex med personer som både i biologisk og sosial forstand kan omtales som menn. Fifi ønsket å forklare en del ord som en stakkars nordboer ikke helt forsto betydningen av, utover at de var betegnelser på seksuelle kategorier:

En *mayate* er en mann som ligger med *jotos*. En *tortilla* er en mann som liker å

knulle en *joto* og også at en *joto* knuller ham. Og *bugas* er de som sier de ikke gjør det med *jotos*, men bare med kvinner. Og så er det *heterosexuales*, som liker å knulle menn. Altså, *jotas* som liker å knulle menn. Og *bisexuales* er de som knuller menn, og menn som knuller *jotos*. Det er *bisexuales mayates*. Det er *tortillas*. Min erfaring er at de fleste menn jeg har vært med er *mayates*, og noen sjeldne ganger *bisexuales*. Og når det gjelder *bugas*, er sannheten at jeg ikke tror de finnes lenger. For nå vil en hvilken som helst mann være med en *joto*. (S. 24–25)

Stilt overfor en så fargerik flora blir våre hjemlige oppslagsverker litt fattigslige: Vi vet alle at det finnes to kjønn – menn og kvinner. Så har vi lært at kjønn er noe helt annet enn seksuell orientering. I så måte har hver person to muligheter – å bli tiltrukket av det annet kjønn, det kaller vi heteroseksualitet, og å bli tiltrukket av eget kjønn, det kaller vi homoseksualitet. I tillegg kommer restkategorien biseksuelle. Men med et så primitivt begrepsapparat kan vi ikke forstå hva Fidel/Fifi sier. Det skyldes at kjønn og seksuell orientering både er mer sammensatt og mer viklet inn i hverandre enn en naiv sjel kan tro.

En første side ved kjønn er biologisk kjønn, eller det konstruktivister (som Søndergaard 1996, en inspirasjonskilde for denne dekonstruksjonen) kaller *kroppens tegn*. Men dette er en for grov avgrensning, for kroppens tegn behøver slett ikke være objektive og entydige: Biologisk kjønn handler om hormoner og kromosomer, om indre og ytre kjønnsorganer, eventuelt om kirurgisk omformede kjønnsorganer, og det er ikke alltid samsvar mellom disse ulike kroppstegnene, noe kjønns tester og dopingstester av kvinnelige idrettsutøvere avslører. Hva er en kvinne? Løpermagasinet *Runner's World* (1993) forteller at moderne medisin stiller dopingkontrollører overfor uante problemer. Journalisten – som neppe har lest sin queer teori – viser til at

Where a vacuum exists, goes the old saying, something will rush in to fill it. [...] In recent years, doctors and scientists have come to realize that they can't easily draw a dividing line that distinguishes men and women. Some women have male chromosomes but female hormones and bodies; other women have female chromosomes but an excess of male hormones and muscles; some men have ... well the list goes on and on.

Artikkelforfatteren viser til at noen kvinner fra naturens side har en konkurransemessig fordel. Hypermuskulære kvinnelige sprintere går ikke nødvendigvis på anabole steroider. En av tredivte kvinner er eksempelvis født med såkalt congenital adrenal hyperplasia, noe som forklarer hvorfor de lettere bygger muskler enn kvinner generelt. Konsekvensen av slike innsikter kan bli ganske brutale. Skal man vise bort mennesker fra idrettsbanen fordi hormoncocktailen er litt annerledes blandet? I dag får kjønnskifteopererte med kvinnelige kjønnsorganer og XY-kromosomer ikke konkurrere som kvinnelige idrettsutøvere.

En annen dimensjon ved kjønn er kroppens *ytre tegn* eller de ytre presentasjoner av tegn. Denne dimensjonen er litt flytende. Eksempelvis blir det å ha bryster eller runde bakender forstått som mer kvinnelige enn mannlige kroppstegn. Stor muskelmasse blir tatt til inntekt for maskulinitet. Men dette er tegn som til en viss grad kan påvirkes og endres gjennom menneskelig handling. Slik blir det en flytende overgang fra silikonbryster, oljeinjekterte rumpeballer og innsprøytinger av hormoner, til sminke, nylonstrømper, lakkerte negler, høyhælte sko osv. Kanskje også ganglag, stemmeleie, og kroppsføring må føres opp på listen over slike ytre tegn. Her er de meksikanske transvestittene klart mer kvinnelige enn mannlige. Men det er ikke bare kvinner som definerer eller får definert kjønn ved hjelp av ytre tegn. I sitatet fra Fifi er *hombre* oversatt med mann. Og når Fifi bruker ordet mann, mener han/hun en som

er mann i både første og andre forstand av ordet, en som har både kroppslige tegn og ytre tegn på maskulinitet. Men testosteron, et XY-kromosom og stor muskelmasse er ikke nok til å gjøre en mann til mann – i hvert fall ikke til *muy hombre* (mye mann) – til det kreves det atskillig flere dimensjoner.

En tredje dimensjon ved kjønn er seksualiteten eller *begjærets retning*. Det høres jo greit ut at en enten kan være tiltrukket av menn, av kvinner eller av begge deler. Men også dette har betydning for om en er å anse for mann eller kvinne, eller mer eller mindre av det ene eller av det andre. Når informantene Gloria spørres hva han/hun ser som kvinnelig i seg selv, svarer han/hun: «Det er det at jeg tiltrekkes jo ikke av kvinner. Bare av menn.» Og en mann som bare er sammen med kvinner i en veldig streng forstand av ordet kvinne, det er en *buga*. Men Fifi mener det er få igjen av dem i Mexico nå, da det for de fleste menn ikke er så nøye, de er tiltrukket av kvinner enten de er det i begge de første henseender eller bare i den andre. Disse mennene kalles *mayates*. Vår betegnelse «biseksuell» blir litt feil, for vi pleier da å mene en som er tiltrukket både av mannskropper og av kvinnekropper, men *mayate* er en som er tiltrukket av et kvinnelig ytre uansett hva slags kropp som gjemmer seg bak.

Her kommer det et fjerde aspekt som er nokså fremmed for vår nordiske logikk, nemlig *posisjonen under det seksuelle samværet*. For det går nemlig an å være mann på en del andre måter, men likevel være kvinne i senga. Eller en kan som Fifi og flere andre vise at en er veldig kvinnelig ved også å være kvinne i senga. Så flere svarer på dette spørsmålet om hva de ser som kvinnelig i seg selv at det er det at de liker den passive rollen, at de skal penetreres og ikke penetrere. I hvert fall som oftest. Men her kan det dukke opp en del nye kombinasjoner. Eksempelvis *jotos*, altså feminint utseende biologiske menn som tiltrekkes av personer som både har de kroppslige og de ytre tegnene på mandighet

rent biologisk, men som når de kommer i senga vil være *heterosexuales* – det betyr at de vil ha den aktive, penetrerende rollen. Eller så vil de kanskje bytte på litt, det Fifi kaller å være *bisexual*, nemlig å være både aktiv og passiv. Da må de være sammen med en *mayate* som også liker å bytte på litt, altså en *mayate bisexual*. Eller de kan være sammen med en annen litt feminint utseende biologisk sett mann, altså med en som likner på dem selv også i det ytre; da kalles det gjerne *tortillas*. Det vil si at de er å sammenlikne med disse pannekakene en må klappe på begge sider og snu litt rundt når de tilberedes.

Men kjønn kan da ikke bare være utseende og sex. En femte side ved kjønn er det *psykologiske*. Når norske kvinner vil si noe riktig pent om en mann, kan de finne på å si at han har en kvinnesjel. Da er det gjerne noe med at han er så følsom, hensynsfull og så orientert mot andre mennesker. Og når en kvinne av og til betegnes som et mannfolk, er det underforstått at hun er ganske så autoritær og har en barsk omgangsform. Det betyr at det går an å være mann eller kvinne bare inni seg. Fifi og de andre ble spurt om hvordan det sto til med den indre kvinneligheten, men dette spørsmålet skjønte de ikke noe særlig av. Likevel dukket det ofte opp referanser til kjønns-spesifikke væremåter, hvor eksempelvis kvinner ble framstilt som rolige og tilbakeholdne, og menn som mer aggressive. De kunne for eksempel si at selv om de mest av alt ønsket å ha et skikkelig mannfolk som kjæreste, så var ikke det alltid så lett, for et skikkelig mannfolk er gjerne sjalu og utro, voldelig og autoritær osv.

Oftere trakk de fram en sjette dimensjon ved kjønn: *virksomhet*. Som for eksempel husarbeid. Når Marta argumenterer for at egentlig er han/hun en kvinne, så sier han/hun:

Hvis jeg eller mamma har gjester, så hjelper jeg henne med å lage mat, alt slik en kvinne gjør det, eller stryke tøyet mitt, vaske det, hjelpe mor med æren-

Gerardo Ortega «Mema» og Josefina. Foto: Annick Prieur. (Kilde: Annick Prieur: *Iscenesettelse av kjønn*, Pax Forlag 1994.)

der. Jeg elsker å være en kvinne på den måten. Å oppvarte den mannen som jeg kommer til å elske. Hvis du kan stryke og vaske og vet hvordan du skal oppvarte en mann, så er du en kvinne. Hvis ikke, så er du ingen kvinne.

I alle samfunn eksisterer det en kjønnsmessig arbeidsdeling – om enn i ulik grad – og til denne arbeidsdelingen er det koblet kulturelle forestillinger om hva slags aktiviteter som passer for hvilket kjønn. Disse forestillingene er byggeklosser for individenes kjønnskonstruksjoner.

Dette fører over til en syvende dimensjon ved kjønn, nemlig at det er viklet inn i et symbolsk univers som er helt grunnleggende for hvordan vi forstår verden og vår seksualitet. I sin analyse av mannsdominans tar Pierre Bourdieu (2000) utgangspunkt i en studie av kabyleerne i Algerie. I dette samfunnet er det en umiddelbar

overensstemmelse mellom på den ene siden de sosiale strukturene slik de uttrykker seg i organisasjonen av rommet og av tiden eller i den kjønnsmessige arbeidsdelingen, og på den andre siden de mentale strukturene, måten verden oppfattes og forstås på. De dominerte, kvinnene, forstår verden i sin allmennhet, og det dominansforholdet de selv står i i særdeleshett, gjennom ubevisste måter å tenke på, som er frambrakt av en inkorporering av selve maktforholdet. I en meksikansk sammenheng vil det si at en *homosexual* defineres slik at menn som har sex med menn og bryter med kategoriene for kjønn, blir stigmatisert, mens deres seksualpartnere (vanligvis en maskulint utseende mann med en biseksuell praksis) ikke diskrediteres og forblir i andres øyne normale menn. Slike skillelinjer og maktforhold opprettholdes ved at den stigmatiserte selv går god for stigmaet og dets innhold.

Målet med denne dekonstruksjonistiske øvelsen var å ta utgangspunkt i en særegen forståelse av kjønn og seksualitet for å vise noen av de mange komponenter som kan inngå ved konstruksjonen av kjønn. Ikke alltid, men i noen undersøkelser, er det nødvendig å holde alle disse uttrykkene for kjønn fra hverandre. I andre analyser kan det være nødvendig å splitte opp innenfor hvert av disse uttrykkene igjen. Et vesentlig poeng er at disse uttrykkene for kjønn ikke nødvendigvis harmoniserer med hverandre, og at det finnes et stort antall mennesker som bryter harmonien på minst ett område – eksempelvis smalhøftede kvinner med en velutviklet skuldermuskulatur, menn i kvinneyrker osv. Dekomponert på denne måten framkommer det også at mange sider ved kjønn ikke holder seg stabile over tid. Kjønn som symbol, kjønn som virksomhet og kjønn som ytre tegn har for eksempel endret seg kraftig i Norge bare på de siste 30 år. Det er altså ingen automatisk sammenheng mellom de ulike sidene ved kjønn og seksualitet. Eller som Judith Butler sier det: «There are no direct expressive or causal lines between sex, gender, gender presentation, sexual practice, fantasy and sexuality. None of those terms captures or determines the rest» (1993: 315). Likevel oppfører vi oss i hverdagslivet som om det fantes slike linjer, og vi stiller vanligvis ikke spørsmål ved det, fordi det meste virker så opplagt så lenge vi befinner oss innenfor vårt eget symbolske univers. Det er først når vi støter på avvik (som en kjønns-skifteoperert) eller på et annet symbolunivers (som denne meksikanske kjønns-subkulturen) at vi ser hvor komplisert konstruksjonen av kjønn og seksualitet egentlig er. Dermed ser vi også tydeligere det relative i vår egen kulturs oppfattelse av kjønn. Her er vi ved et utgangspunkt for queer teori, og så langt kan de aller fleste av oss som forsker på kjønn i dag være enige: Kjønn og seksualitet er på svært mange måter sosiale konstruksjoner, og som sådan er kjønn og seksualitet også relative fenomener som alltid vil være i endring.

Kritikken

Som nevnt innledningsvis må ikke queer teori forstås som en enhetlig teori. Derfor er det ikke én teoretiker vår kritikk retter seg mot, men et sett ulike beslektede posisjoner innenfor en trend i kjønnsforskningen. Noen av kritikkpunktene vil rette seg mer allment mot det vi oppfatter som reduksjonisme eller overdreven relativisme i en del poststrukturalistisk kjønnsforskning.

Mennesker er ikke tekster

Et første kritisk punkt mot queer teori er at mennesker er mennesker og ingenlunde bør analyseres som om de var tekster. Tverrfaglighet er et honnørord, men ikke for enhver pris. Det kan bli problematisk når alt – matematiske modeller, ritualer, personlige identiteter, handlende mennesker, sosiale strukturer og samfunnet som helhet – blir forstått som om de var tekster. En av denne artikkelens forfattere (Annick Prieur) har opplevd at et forsøk på fortolkning av Fifis og de andres utsagn av en postmodernistisk inspirert litteraturviter ble betegnet som et overgrep mot mangetydigheten. For henne var det galt å forsøke å finne en logikk i informantenes utsagn. Slik må gjerne en litteraturviter resonnerer om en skriftlig tekst, men som sosiolog må man forholde seg til at mennesker faktisk er meningssøkende, og ikke bare søker de en logikk, men de er med på å skape en logikk, med den inndelingen de gjør av sitt liv og sin livsverden. Dette kan godt en queer-teoretiker gå med på. Don Kulick er et eksempel på en som også kan sitt antropologiske håndverk, og i sin bok *Travesti* (1998) forsøker han å finne en mening når de brasilianske transvestittene veksler mellom å bruke hunkjønnsformer og hankjønnsformer i sitt språk. Han vifter ikke slike bevegelser vekk som «en lek med flertydigheter», som visse litteraturvitere kan være troendes til å si. Laurie Essig (1999) er eksempel på hvordan selv en god sosiolog kan ende med å ødelegge for seg selv i et forsøk på å skrive seg inn i trendy,

skeiv teori: Etter at hun ytterst innsiktsfullt og overbevisende har vist oss logikken i identitetskonstruksjonene (eller «the subjectivities») til russere med homoerotiske erfaringer, de sterke begrensningene et restriktivt samfunn legger på dem, og de store og systematiske forskjellene fra alminnelige «subjectivities» i vestlige samfunn, hevder hun i sin konklusjon at boken i stedet har handlet om «endless possibilities of creative desires» samt «the messiness of our sexualized selves».

Det strukturelle og det materielle

Essigs problem med å se hva hun selv har funnet, leder over til et annet kritisk punkt mot queer teori, nemlig at samfunnsvitere må holde fast på noe av det vi virkelig kan: å se strukturelle og materielle forholds betydning for menneskelig handling. Ikke alt kan reduseres til diskurser, noe Henning Bech (1995) slår fast i sin kritiske lesning av Judith Butler. Her stiller han sin egen analyse av den homoseksuelle livsform som et produkt av særegne og moderne livsbetingelser – som storbyen, løsrivelsen fra familien, moderne mediers estetisering og vitenskapens objektivisering – opp mot en analyse som gjør identiteter utelukkende til produkt av diskurser, og da spesielt av vitenskapelige diskurser. Det skal videre poengteres at slike diskurser ikke springer ut av intet, de er fundamentert i og betinget av en samfunnsmessig virkelighet. En meksikansk transvestitt gir en framstilling av seg selv som reflekterer både en vitenskapelig og en mer folkelig forståelse av feminitet og homoseksualitet, men denne «diskursen» forteller vel så mye om familiestrukturens grep om ham/henne, om kampen for å overleve i et samfunn preget av knapphet, om sosiomaterielle føringer i det meksikanske storbyliv osv.

Handlingsteori

En liknende sosiologisk advarsel er at queer teori synes lite handlingsteoretisk gjennomtenkt. Queer-forståelsen opererer med en antakelse om at individet ville være helt

fritt fra det sosiales innflytelse om det bare var bevisst diskursenes disiplinerende kraft. Som det står i *Lesbian and Gay Studies Readers* oppsummering av en Butler-tekst:

Once you realize that gender is a kind of imitation for which there is no original, that heterosexuality constantly tries and fails to reproduce its own ideal image of itself, and that sex and gender achieve their supposed «naturalness» through social performance and psychic scripting alone, then (according to Butler) you can come out as lesbian or gay without trading one straitjacket for another. (Abelove, Barale og Halperin 1993:307)

Antar queer-teoretikere at det er mulig å være «lesbian» eller «gay» på en måte som er mindre underlagt diskursene enn andre? Hvis så er tilfellet, opererer også queer teori med en essensialistisk forståelse av kjønn. I artikkelen «Är könet en sosial konstruktion?» gir historikeren David Tjelder (2000) flere eksempler på essensielle glipper i queerske tekster. Den oppmerksomme leser av Butler vil – ifølge Tjelder – tidvis skimte noe «uberørt» og «oppriinnelig», et kjønn som vil komme til full frihet dersom diskursene bare slakker på grepet. Denne type resonnement er beslektet med Foucaults perspektiv. Heller ikke han har noen sosialiseringforståelse, altså en forståelse av at individet for å bli individ må internalisere samfunnet. Men hos Foucault framstilles forholdet mellom kjønn og diskursene som et motsetningsforhold mellom lysten og disiplinen, hvor lysten finner stadig nye måter å komme til uttrykk på. Dette er et mer spenstig resonnement.

Kroppen

En fjerde innsigelse er at kroppen og det biologiske behandles på en utilfredsstillende måte innenfor queer-teoretisk og annen postmodernistisk kjønnsforskning. Særlig problematisk er det at alle referanser til kropp og biologi avskrives som essen-

sialisme ut fra at vi ikke har noen prediskursiv inngang til disse fenomenene. Ifølge Butler er kjønnsorganer bare tause fakta, det er først når for eksempel en penis forbindes med å begjære kvinner at kjønn får en kulturell mening. Kjønn kan derfor ikke i seg selv gi en identitet. Naturen finnes bare som kultur, sex finnes bare som *gender*. Her viser forskere som Andrew Hoestler og Gilbert Herdt (1998), Toril Moi (1998:95), Camille Paglia (1994) og David Tjelder (2000) at Butler og hennes meningsfeller kommer opp i problemer. Mens det teoretiske skillet mellom *sex* og *gender* (eller kjønn og kjønnsroller) hviler på at biologiske fakta ligger til grunn for sosiale normer, avviser queer teori at det finnes biologiske fakta som er uavhengige av sosiale normer. Det er som om de tror at dersom det fantes slike biologiske fakta, måtte de gi opphav til sosiale normer, eksempelvis i form av reproduktiv heteroseksualitet som norm.

Videre benyttes variasjon i iscenesettelser – eksempelvis «menn» eller «kvinner» i den sosiale betydningen av ordene uten at de har de kjønnsorganene som pleier å følge med – som argument for at kroppen i seg selv ikke har noen betydning. Men kroppen har både objektive og symbolske sider. Gjennom sine inngrep på egen kropp viser meksikanske transvestitter kroppens formbarhet, men slett ikke at kropp og biologi er uten betydning, tvert imot: De er villige til store forsakelser for å erverve de kroppslige symbolene de ønsker. De kunne ikke tenke seg å ha sex med en som bare så ut som en mann, men ikke hadde det helt vesentlige kroppslige tegnet som en penis er. En av dem, en landeveisprostituert, ble en gang lurt av en «passing lesbian». Transvestittens reaksjon da hånden hans/hennes ikke fant noen penis i den andres bukse, var å hoppe ut av bilen for å kaste opp. Med hormonbruk og sine «gjør-det-selv» kirurgiske løsninger er transvestittene praktiske sosialkonstruktivister, men bare til en viss grense. Kjønn handler om diskurser – klær og pynt, tale,

tegn og gester – men det er også et spørsmål om nakne kropp. Når en av disse transvestittene befinner seg naken sammen med en mann, viser det seg at det blir vanskelig å opprettholde en forestilling om at den ene av disse to mennene (biologisk sett) egentlig er en kvinne og at den andre egentlig er heteroseksuell – noe de ofte prøver på. Uten klær blir det biologiske kjønn meget påtrengende. Så kan en si at det gjør det fordi diskursen om det, den alminnelige tolkningen av disse kjønnsorganene, ligger som en tung makt over møtet, slik at det ikke er *sex* som er problematisk, men igjen *gender*. I en forstand er *sex* aldri «urørt fra kulturens hånd». Men det forandrer ikke poenget om at disse kroppslige realitetene fortjener en plass i teoriene. Her er det også Toril Moi setter inn mye av sin kritikk mot Butler, som hun synes griper kroppen som en situasjon på en svært dårlig måte.

Kroppens formbarhet er også begrenset. En del forsøk på å overskride kroppens grenser har rett og slett dødelig utfall. Forsøket på å bruke kroppen bare som en bærer av tegn støter an mot dens objektivitet. Kjønn har en materiell virkelighet som samfunnsvitere ikke har lov til å overse. Pia Laskar skriver: «I postmodernisternas ofta tunga tekster väger kroppen lett» (1996:75). Camille Paglia klager over at seksualitet som seksualitet forsvinner i møtet med døvblinde akademikere som er besatt av det tørre og tekstuelle (1994). Det er bare den ytre iscenesettelsen som teller – kjønn er *performance* – å argumentere for noe annet viftes vekk som essensialisme. Judith Butler (1990) tilbakeviser slik og liknende kritikk ved å insistere på at hun er innforstått med at kroppen teller og at denne på fullverdig vis er inkorporert i kategorien *gender*. Men er den egentlig det? Og går ikke Butler i den samme fellen som hun påstår andre forskere er fanget i? David Tjelder er en av mange som viser til at når Butler tolker lesbiske menn og dragartister som subversive i betydningen diskursnedbrytende, ja, da forutsetter hun ek-

sistensen av det hun faktisk påstår ikke eksisterer: *Sex* i betydningen biologisk kjønn. Slike subversive angrep mot heteronormativiteten forutsetter at det iscenesatte kjønn (*gender*) står i kontrast til noe som i siste instans ikke kan være noe annet enn et biologisk kjønn (*sex*).

Lysten

En femte innsigelse er at lysten gis altfor liten betydning blant utøvere av queer teori. Men her kommer både samfunnsvitere og litteraturvitere til kort, og må vike plassen for dikterne. Samfunnsviternes problem er at en forklaring av lysten lett blir til en fornektelse av den, som når mannlig homoseksualitet i fengsler forklares som resultat av manglende tilgang til kvinner. Men lysten kan ikke reduseres til dens sosiale aspekter, den er ikke i seg selv sosialt frambrakt, men sosiale forhold kan gi den form og retning. Hos Foucault reduseres aldri lysten til diskurser, lysten står gjerne i en motsetning til diskursene og kan gjøres til offer for maktutøvelse – men vil til stadighet motsette seg slike overgrep. Blant meksikanske transvestitter levnes det ingen tvil om at lysten og jakten på seksuell glede har en egen rolle som motivasjon for handling. I analysen av deres møter med menn er det også et poeng at det er *mannskroppens* muligheter til nytelse det handler om – nytelsen kan ikke analyseres isolert fra en konkret, kjønnnet kropp, fra sex, da penetrasjon står i fokus for alt.

Identitet

For det sjette mener vi at spørsmålet om identitet blir utilfredsstillende behandlet i queer teori. Det er sant nok at kategoriens grenser ikke er så lette å trekke, men er dét et angrep på selve identitetsbegrepet? Her er det ulike mer eller mindre radikale forståelser innenfor sosial konstruktivisme. I artikkelen «Vårt autentiske jag» skriver Pia Lundahl at identitet ikke oppdages, men er noe som hele tiden blir skapt. Det er et godt poeng, men Lundahl går lenger, og sier: Alt er produsert og blir muliggjort av diskurser-

ne. «Jag utgår från att det inte finns några fördiskursiva 'väsen' eller beständiga identiteter inbäddade i kroppen. Det vi kallar 'subjekt', 'jag', 'sexualitet', 'kön', 'identitet' osv. ser jag istället som diskursivt producerat» (Lundahl 1996:34). Hvordan skal dette tolkes? Mener hun at det ikke finnes noe som helst objektivt grunnlag for inndelingene? Hun sier eksplisitt at hun polemiserer mot ideen om et kroppslig grunnlag for identiteter. Det er ganske drøyt, særlig tatt i betraktning at hun bruker inndelinger i kjønn og i svarte og hvite som eksempler. Selv om det finnes menn som opplever seg som kvinner og hvite som opplever seg som svarte, så kan det umulig være slik at det ikke finnes noe som helst prediskursivt grunnlag i disse tilfellene. Det finnes en objektiv og naturlig variasjon med hensyn til kjønnsorganer og til hudfarge, og antakelig også med hensyn til fordeling av seksuelle lyster. Selvsagt er det mulig å si at den enkelte ikke har noen fullstendig prediskursiv erfaring av denne objektiviteten. Kategorier trer inn som redskaper for fortolkning av seg selv og verden, slik at det er ved hjelp av dem kjønnsorganer, hudfarge og seksuelle lyster får en mening – for andre og for en selv. Men betyr dette at det ikke skal finnes et grunnlag for identitetskategoriene utenfor diskursene? Det er jo nettopp fordi det finnes et slik kroppslig grunnlag at unntak fra reglene er så vanskelige å gjennomføre. Mange transseksuelle ser seg nødt til å modifisere kroppen, fordi det i lengden er svært vanskelig, for ikke å si umulig, å opprettholde en kjønnsidentitet uten å ha den kroppen som vanligvis hører til. Det er også vanskelig å bli oppfattet som svart eller som hvit hvis hudfargen forteller noe annet. Hvorfor har Michael Jackson tydd til kirurgi, og hvorfor blir reggaefans med lys hudfarge og dreadlocks tvunget vekk fra dansegulvet på jamaicanernes diskoteker i Birmingham (Jones 1988)?

Når kjønnsidentiteten ikke tilkjennes et kroppslig grunnlag, medfører det at kjønn framstår som teaterkostymer, som noe utvendig for individene. Kath Weston (1993)

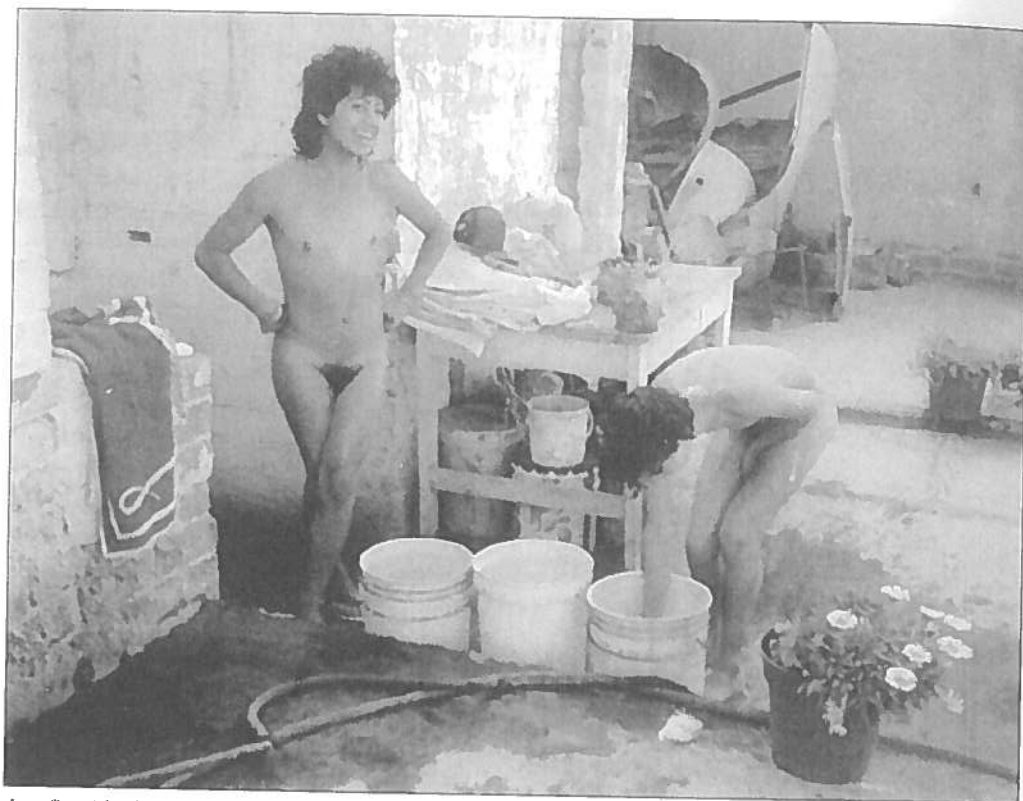
viser at av denne grunn får queer teori et problem med sin politiske troverdighet: Alle aksjoner får nødvendigvis et parodisk og teatralisk preg. Men her er det klart at det går an å trekke opp en grense, som Nina Björk (1998) gjør det i sin lesning av Toril Moi: At kjønn ikke eksisterer før kulturen, skal ikke forveksles med at kjønnsidentitetene er frivillige innenfor kulturen.

Uansett finnes det fortsatt felles identiteter som oppfattes som meningsfylte av deltakerne selv. Forestillingene om at det finnes et objektivt grunnlag for identiteten, forestillingen om en essens, blir til en essens i sin virkning. Mens utøvere av queer teori har all sin oppmerksomhet rettet mot forskjell og fragmentering, er det fortsatt slik at det finnes mye likhet og sammenheng her i verden, i den forstand at identitet er grunnleggende for mange menneskers selvopplevelse og gruppedannelser. En slik orientering mot likhet og sammenheng går tydelig fram av Pia Lundahls undersøkelse *Lesbisk identitet* (1998). Lundahl skriver at de 25 livshistoriefortellingene ikke må forstås som beskrivelser av det virkelige liv, men som tolkninger av livet innenfor rammen av eksisterende kategorier for kjønn og seksualitet. Dette er for så vidt et godt konstruktivistisk poeng, men Lundahl gjør oss oppmerksom på at mange nok vil oppleve hennes konstruktivisme som kontroversiell, fordi hun som forsker ikke fullt ut «erkänner de erfaringer som kvinnorna beskriver». Andre vil – igjen ifølge Lundahl – oppleve det som støtende at hun vil «'plocka sönder' människors erfarenheter och ge dem andre tolkningar än de själva ger dem» (s. 24). En kan spørre seg hvorfor Lundahl i det hele tatt finner det bryet verdt å benytte seg av informanter. Lundahl dekonstruerer kjærligheten mellom kvinner til noe skjørt og ustabil, nærmest en passiv refleksjon av en samling tidsriktige kategorier. «Detta perspektiv omfattas emellertid i allmänhet inte av kvinnorna i det livshistoriska materialet, tvärtom ges här uttryck för att den sexuella identiteten uppfattas som båda stabil og es-

sentiell» (s. 68). Kvinner som faller for skeiv teori har selvsagt rett til å iscenesette sine liv i termer av en flytende seksuell post-identitet. Andre må få lov til å dyrke sin bunnsolide lesbiskhet. Kvinnene i Lundahls undersøkelse illustrerer på et utmerket vis at svensk hverdagshomofili står på stedet hvil. Eksempelvis går en lesbisk bestemor som elsker andre lesbiske bestemødre for deres runde briller og grå permanentkrøller, ingenlunde i hop med trendy, skeiv teori. Denne bestemorens alminnelige kvinneliv blir meningsløst uten et begrep om seksuell identitet, og det blir direkte absurd når hun påtvinges det postmoderne: Hun forventes å endre sitt kjønn og sin seksualitet som vi andre skifter klær etter motebildet.

Også Toril Moi finner poststrukturalismens behandling av identitetsbegrepet utilfredsstillende (1998:94, 119). Det faktum at det finnes vanskelige tilfeller – mangetydige, uklare eller grensetilfeller – beviser ikke at det ikke finnes en del lette. Og disse vanskelige tilfellene forandrer ikke nødvendigvis vår oppfatning av de lette.

Butler mener (ifølge Björks lesning) at når kvinner taler som kvinner, har de allerede godkjent den heteroseksuelle lovens måte å skape identiteter på. Identitetskategorier tenderer mot å være instrumenter for «regulatory regimes» enten som normaliserende kategorier i en undertrykkende struktur eller som det en samler seg rundt i en protest mot denne undertrykkelsen (Butler 1993:308). Dette er noe mange queer-tilhengere selv ser som problematisk, fordi disse identitetene også er utgangspunkter for kollektiv handling, for gruppedannelser. Uten felles kvinneidentitet, ingen feminisme, uten felles identitet som lesbiske og homofile, ingen homokamp, osv. Andrew Hoestler og Gilbert Herdt (1998) gjentar Foucaults poeng om at kategorier nødvendigvis disiplinerer, men de setter også individene i stand til å være mer enn individer: et politisk handlende kollektiv. Butlers nokså slappe løsning er å si at betegnelsene kan brukes,

Josefina i badet. Foto: Annick Prieur. (Kilde: Annick Prieur: *Isenesettelse av kjønn*, Pax Forlag 1994.)

men de bør holdes vagt definert: «This is not to say that I will not appear at political occasions under the sign of lesbian, but that I would like to have it permanently unclear what precisely that sign signifies» (1993:308). Om alt kjønn på denne måten er vag *performance*, kunne hvem som helst opptre under tegnet lesbisk. At virkeligheten ikke er så enkel, blir demonstrert når kjønnskifteopererte gjør krav på å bli inkludert i de lesbiske rekker: Det oppstår opprivende konflikter.

Gyldighetskriterier

En syvende innvending mot relativismen i queer teori er at alle tekster blir tildelt samme rett til gyldighet. Her gir Margaretha Järvinen (1998) et godt eksempel: Hun har studert fenomenet prostitusjon som sosial konstruksjon, og gått gjennom et materiale fra myndighetene bestående av politiprotokoller, sosialarbeiderjournaler,

domstolsmateriale m.m. Så har hun stilt dette tekstmaterialet opp mot et annet tekstmateriale, nemlig hennes egne intervjuer med prostituerte kvinner. Det gjør hun ut fra en antakelse om at deprostituertes perspektiv er «sannere» enn myndighetenes perspektiv, at det hun har fra dem gir henne mulighet til en kritisk granskning av myndighetenes perspektiv, en test ved hjelp av en privilegert tekst. Men hvilken rett har hun til å hevde at det ene perspektivet er mer troverdig, relevant eller virkelighetsnært enn det andre, dersom begge diskursene bare ses som sosiale konstruksjoner? Det løser ingenting å si at prostituerte formidler prostituertes perspektiv like godt som myndighetene formidler myndighetenes perspektiv. Man løser heller ikke problemet ved å si at deprostituertes diskurs er et eksempel på en marginalisert diskurs, et alternativ til myndighetenes makt- og kunnskapsdiskurs. Den eneste grunnen til at

mange av oss vil se denne diskursen som mer verdifull, er at vi mener den griper virkeligheten bedre.

Kategorier

For det åttende stiller vi oss kritisk til queer teoris avvisende holdning til bruk av kategorier. Som samfunnsvitere må vi forsøke å generalisere, vi blir fullstendig avvæpnet om vi ikke kan operere med kategorier. Men det er klart at dette er vanskelig, fordi enhver generalisering og enhver kategoribruk nødvendigvis skjer på bekostning av variasjon. Kan man ved studier av mannlige transvestitter et sted i Mexico bruke formuleringer som «young homosexuals», «working class homosexuals» osv.? Eller bør man heller «dekonstruere kategoriene»: slutte å bruke «homoseksuell» som et substantiv og i stedet snakke om «homosexually behaving males», «men involved in homosexual encounters» osv. (slik Joseph Carrier gjør i sin bok fra 1995)? Dette tenderer mot uskjønne formuleringer. Dessuten kan det umulig være galt å bruke en substantivform om et sett individer som definerer seg selv eller defineres av andre som en sosial gruppe. En forsker kan selvsagt velge kategorier eller betegnelser som er mer eller mindre uheldige. Men hvis man ønsker å løfte analysen opp fra individplan, ønsker å studere nærmere for eksempel forskjeller i stil og levemåter blant «menn som har sex med menn» et sted i Mexico, så er man nødt til å operere med begreper som «working class homosexuals» og «middle class homosexuals» (noe Carrier protesterte iherdig mot da han ga en konsulentuttalelse på Prieurs bokmanus). Selvsagt finnes det mange unntak innenfor begge kategorier. Men om en av den grunn skal la være å benytte betegnelsene, blir det svært vanskelig å forstå de store forskjellene i homoseksuelle menns levemåter og iscenesettelser. Forskjellene framstår da bare som tilfeldige eller individuelt bestemte, for uten generalisering vil en ikke kunne få fram at visse mønstre er mer typiske i den ene klassen

enn i den andre. Skal en følge queer-logikken fullt ut, blir det vanskelig å snakke om annet enn individer, og en sosiologisk analyse av klasseforskjeller blir umulig å gjennomføre. Da står en igjen med å gi pinlig nøyaktige etnografiske beskrivelser, uten teoretiske ambisjoner, og uten at en trekker linjer i stoffet, finner mønstre, noe som går på tvers og som er felles. Dette er en dødslinje for samfunnsvitenskapen. Og det er en vei som gjør teoribygging umulig. Resultatet er en ny form for fetisjistisk empirisme, hvor en bare skal samle konkrete små vitnesbyrd som slett ikke må analyseres og kommenteres, for det ville være å gjøre sin egen stemme til overordnet feltets stemmer: altså en form for herredømmepraksis. Denne holdningen gir seg av og til utslag i skepsis til forskerens analytiske arbeid: En del konstruktivistiske hyller seg selv ved å vise til at i deres tekster er det folk selv som snakker, deres stemmer slipper til i en uendret form. Men den slags mikrofonstativvirksomhet trenger vi da ikke sosiologer til.

Det universelle

En niende innvending er at det finnes noen universelle eller tilnærmet universelle fenomener – eksempelvis det man på queersk kaller maskulinitetens hegemoni og heteronormativitet – og at det må være et mål for samfunnsvitenskapen å gripe tak i disse. Når man insisterer på å synliggjøre det flertydige, som obskure matriarkater eller særegne ny-guineanske former for homoseksualitet, står man i fare for å overse det tilnærmet invariante, som altså mannlighetens og heteroseksualitetens overordning.

Queer teoris påstand om at seksualiteten i seg selv er grunnleggende ubestemt og flertydig, holder ikke mål. Don Kulick tilbakeviser slik og liknende kritikk ved å vise til at «Langt fra alle samhällen i världen kräver att alla människor enbart och alltid ska begränsa sina sexuella handlingar [...] till att omfatta bara det motsatte könet» (1996:11). Han viser dessuten til at de fleste historikere og antropologer er enige

om at det vi forbinder med homoseksualitet og heteroseksualitet er ganske så unikt for det moderne Europa. Men medfører dette riktighet? Tåler slike forestillinger en omgang med det historiske kildematerialet? En viktig kritikk av queer teori er at utøverne overdriver og opererer med altfor skarpe skillelinjer i historien. Nyere forskning antyder at seksualiteten slik vi kjenner den strekker seg mye lenger tilbake enn Foucaults opprinnelsesmyte (1700–1800-tallet). Når forskere som Joseph Cady (1996) og Wayne R. Dynes (1992) advarer mot tendensen til å overdrive fortidens radikale annerledeshet, er det på bakgrunn av de individuerings- og moderniseringsprosesser som satte fart allerede på 1100–1200-tallet. Kvinner som elsket kvinner i middelalderen og renessansen, var selvsagt svært forskjellige fra lesbiske kvinner av i dag, men ikke mer forskjellige enn at forskere med gode historiske kunnskaper kan forstå noe av det som beveget seg i et kvinnehjerte en 500–600 år tilbake i tid. Hvorfor ser ikke utøvere av queer teori heteroseksualitetens hegemoni også i førmoderne tid? Blir antikken, middelalderen og/eller renessansen gjort til gjenstand for homofile ønsketenkninger å la «den gang menn som hadde sex med menn var mange og ikke ble det minste stigmatisert»? Skjemmes homoforskningen av behovet for å tro på en skeiv opprinnelsesmyte? At en gang i verden – dvs. før språket, kjønnskategoriene og kristendommen gjorde sitt inntog – levde homofile og lesbiske i paradiset? Historikere vender tommelen ned for denne type drømmespinneri og viser til at også i det klassiske Athen var homoseksuelle handlinger strengt regulert: Sex mellom menn måtte skje i overensstemmelse med gjeldende kategorier for maskulinitet (noe for øvrig også Foucault poengterte). Klassisisten Craig A. Williams (1999) skriver at romerske borgere ikke var fremmede for at menn fra aristokratiet hadde sex med andre menn, men gjenstanden for de virile favntak skulle helst være unge gutteslaver. Den moderne homo-

seksuelle har ikke monopol på all lidelse, da en romersk borger ble fullstendig vanæret hvis han lot seg penetrere av en annen voksen mann.

Kritisk teori?

For det tiende stiller vi spørsmål ved det kritiske potensialet i queer teori. *Queer* som politikk kom til uttrykk i Dag Strand Nielsens polemikk mot streite homser og lesber og deres ukritiske omfavnelser av partnerskapsloven (*Løvetann* 4/93): «Og jeg som trodde noe av poenget med å leve homoseksuelt var å undergrave makta, å forurolike, å utfordre, å gjøre opprør.» Strand Nielsen sa han trivdes bedre i utkanten og perversjonen, og han ville slåss for å plassere seg «i smittsomheten, i fraværet, i tankene på slutten, – som ugras, som kjetter». Å erklære «*We are queer*» er vel like identitetsbekreftende som å si «*gay*», men mens Strand Nielsen brukte en queer-forståelse til å innta en posisjon i utkanten, mener andre at den i stedet skal sørge for å favne bredt. Alle som ikke passer inn i den såkalte heteronormativiteten, skal få være med. Således gjør Eve Kosofsky Sedgwick krav på å være *queer* – ikke fordi hun er en kvinne som elsker kvinner – men fordi hun etter eget sigende er så abnormt tykk. Men er en slik posisjon mer inkluderende? Har Sedgwick rett i at homotogene vil øke i størrelse om man utvider grunnlaget for oppslutning fra lesbisk og homofil til *queer* (noe hun hevdet på et debattmøte i Paris i juni 1997)? NOVA-rapporten *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn* (1999) avdekker ikke så mye skeivhet som en påtakelig *homonormativitet* blant lesbiske og homofile. De aller fleste sverger på at de er like like som nordmenn flest – det å forelske seg i og/eller seksuelt begjære personer av samme kjønn som en selv gjør ingen forskjell – flertallet sverger til ett norsk A4-kjønn og én norsk A4-seksualitet. Antakeligvis ville man kunne tredoblet deltakerantallet ved å renske den norske juniparaden for fjær og lær, kjettinger og lateks. Men uansett hva en mener om

hvilke grupper som bør delta i et slikt tog, er det et villspor å gi rett til den identitetspolitikken som får flest folk på gata.

Mer allment kan en spørre hvor samfunnsstormende den postmoderne samfunnsforskningen er. Mange mener at den i stedet er en bevegelse mot større avstand mellom intellektuelle og såkalte vanlige folks liv og problemer. Bourdieu viser til amerikanske akademias isolasjon fra politisk liv og fra samfunnslivet for øvrig, og han mener det slett ikke er tilfeldig at de postmodernistiske ideene i stor grad kommer fra universitetene i Southern California, med sine idylliske campusområder fjernt fra det vanlige liv (1999:100). Loïc Wacquant mener forståelsen av samfunnsfenomener som tekster innebærer å plassere dem i en sosial og økonomisk vektløshet: «Slik kan man, uten å ha gjennomført den minste undersøkelse i ghettoen, i kampens hete 'lese' raseopptøyene i Los Angeles» (1997b). Han kritiserer postmodernismen for å smykke seg med en mengde kodeord som gir et falskt ferniss av samfunnsstormende aktivitet: *contestation*, *empowerment*, *refiguration*, *subversion* osv.

Passer forståelsen på Norge?

For det ellefte er queer teori skjemmet av et oversettelsesproblem. Utgangspunktet for identiteten *queer* er beskrivelsen av en liten og skeiv minoritet som blir beleiret av en overveldende heteronormativitet (som i USA kommer til uttrykk ved religiøs fundamentalisme, sterk familieideologi osv.). *Queer Nation* og ACT UP-bevegelsen (AIDS-aktivister i USA) beskriver homofiles og lesbiskes virkelighet slik: Et liv i en krigssone med store tapstall og hauger av lik, noen drept, andre voldtatt, mange døde av sorg og/eller sykdom. Et slikt virkelighetsbilde ville kvalifisere for en paranoia-diagnose her i Norge. Homofili på norsk innebærer myndigheter som utreder lesbiske kvinners og homofile menns livssituasjon, og som gir årlig støtte til ulike ideelle homoorganisasjoner m.m. Misforstå oss rett: Det foregår en regulering og disiplinering

av seksuelle minoriteter, men på norsk tar undertrykkelsesmekanismene mye mer subtile former enn heterohegemoniet på nordamerikansk gjør. Den meget sterke likhetsideologien i Norge, sammen med fremmedheten overfor *community*-organisering, gjør queer-forståelsen til et særdeles lite egnet politisk virkemiddel for den videre norske homokampen.

Manglende bakkekontakt

For det tolvte er det noe ved queer teori og hele den postmodernistisk inspirerte kjønnsforskningen som smaker av det Bourdieu (1999) kaller *skolastisk feilslutning*. Noen forskere er så preget av et langt liv innenfor akademia at de ender opp med å forveksle teoretiske problemer med det faktiske levde liv. Som gode skolastikere kan forskere dekonstruere kjønnskategoriene i det uendelige, påvise mangel på mening og det umulige i å gi en rent logisk avgrensning av kategoriene, osv. Ikke desto mindre fortøner kjønn og seksuelle identiteter seg greit nok for folk flest. Heteroseksualiteten på søndagstur lever og ånder i beste velgående til tross for at bekymrede forskere påstår at denne type favntak ikke er tilstrekkelig godt teoretisk fundamentert. Også Toril Moi er bekymret for denne type skolastiske feilslutninger (1998:98): Kroppens materialitet kan være et problem for teoretikere fanget i det post-strukturalistiske bildet av kjønn, men behøver ikke være et problem for noen andre. Butler behandler kroppen som et abstrakt epistemologisk objekt, ikke som noe konkret. Hun sier en ikke må uroe seg over at lingvistisk konstruksjonisme skulle forvandle kroppen til en rent lingvistisk effekt, ettersom språket vi taler om kroppen med er materielt – derfor er det ingen motsetning mellom kroppen og språket. Skal man la seg berolige av slikt?

Queersk språk

La oss dvele ved språket. Et i dobbelt forstand trettende problem er at queer teori ofte skjennes av en jålete framstillings-

form. Bøker med sexy tittel og glossy omslag lanseres på nordamerikanske bokhyller som *Cultural Studies*, *Women's Studies* eller *Gay and Lesbian Studies* (prosessen er blitt døpt *routledgization*). Tekstene krydres med store, flotte og meget abstrakte begreper som av og til blir til en ugjennomtrengelig vegg. Det var denne ugjennomtrengelighet som gjorde Alan Sokals bløff mulig. Fysikeren Sokal skrev en tekst spekket med referanser til blant andre Derrida, Lacan, Lyotard, Irigaray og Haraway, og gjorde seg til talsmann for at det var svært viktig å integrere kunnskap fra *cultural studies*, poststrukturalisme og feminisme for å forstå kvantegravitasjonen, og utbasunerte at det i dag er «mer og mer åpenbart at den fysiske virkelighet til syvende og sist er en sosial og lingvistisk konstruksjon» (se Wacquant 1997a og 1997b). Videre hevdet Sokal at Lacan foregrep enkelte nyere forskningsresultater i teoretisk fysikk, og at Irigarays oppdagelse av matematikkens forherdete kjønnsdiskriminering har ført til store framskritt innenfor forskjellige grenseteoriers ultra-tekniske område. Redaksjonen i tidsskriftet *Social Text* gikk fem på og trykket artikkelen i et spesialnummer i 1996. Wacquant hevder grunnen til at artikkelen ble tatt alvorlig var at den var

umulig å skjelne fra alle de selvparodierende tekstene som sveller ut i denne halvbelyste sonen der samfunnsvitenskap, litteratur og filosofi møtes under «postmodernismens» forvirrede fane. Og at de som forfekter denne teorien ikke forstår hverandre, så dunkel og ut-spekulert er nemlig den autoriserte tekstmassen de bekjenner seg til og som de benytter seg av for å skille seg fra hverandre innad – når den da ikke er fullstendig tom for mening. (1997a:97)

På bakgrunn av de kritiske innsigelser vi her har presentert, anser vi queer teori som en i hovedsak uheldig retning for den samfunnsvitenskapelige seksualitetsforskning-

en. Men i rettferdighetens navn: Queer teori har utvilsomt vitalisert seksualitetsforskningen, gjennom originale temavalg og nye spørsmålsformuleringer, og ved å representere et alternativ til meningsløs og teoriløs empirisme (alle slags surveys med skjevt sammensatte utvalg og uinteressante spørsmål som ikke sikter mot noe annet enn å finne ut hvor mange som gjør presist hva med hvem i sengen eller et helt annet sted osv.). Vi kan jo håpe på en syntese etter et klassisk dialektisk skjema: En seksualitetsforskning som både har flukt over tanken og empirisk bakkekontakt.

Annick Prieur
lektor

Institut for sociale forhold og
organisation
Aalborg Universitet

Bera Ulstein Moseng
forsker
NOVA

Litteratur

- Abelove, Henry, Michele Aina Barale og David Halperin (red.) 1993 *The Lesbian and Gay Studies Reader*, London: Routledge
- Bech, Henning 1995 Sexuality, gender and sociology, *Acta sociologica* 38(2):187–192
- Björk, Nina 1998 *Under det rosa teppet: et blikk på 90-tallets feminisme*, Oslo: Gyldendal
- Bourdieu, Pierre 1999 *Meditasjoner*, Oslo: Pax
- Bourdieu, Pierre 2000 *Den maskuline dominans*, Oslo: Pax
- Butler, Judith 1990 *Bodies That Matter*, London: Routledge
- Butler, Judith 1993 Imitation and gender insubordination, i Henry Abelove, Michele Aina Barale, og David Halperin (red.): *The Lesbian and Gay Studies Reader*, London: Routledge
- Cady, Joseph 1996 The «Masculine Love» of the «Princes of Sodom» «Practicing the Art of Ganymede» at Henry III's Court: The Homosexuality of Henry III and His Mignons in Pierre de L'Estoile's *Mémoires-Journaux*, i Jacqueline Murray og Konrad Eisenbichler (red.): *Desire and Discipline. Sex and Sexuality in the Premodern West*, Toronto: University of Toronto Press

- Carrier, Joseph 1995 *De los otros. Intimacy and Homosexuality among Mexican Men*, New York: Columbia University Press
- Dynes, Wayne R. 1992 Wrestling with the Social Boa Constructor, i Edward Stein (red.): *Forms of Desire: Sexual Orientation and the Social Constructionist Controversy*, New York og London: Routledge
- Essig, Laurie 1999 *Queer in Russia: A Story of Self, Sex, and the Other*, Durham, N.C.: Duke University Press
- Hoestler, Andrew J. og Gilbert H. Herdt 1998 Culture, sexual lifeways, and developmental subjectivities: rethinking sexual taxonomies, *Social Research* 65(2):249-290
- Jones, Simon 1988 *Black Culture, White Youth: The Reggae Tradition from JA to UK*, London: Macmillan
- Järvinen, Margaretha 1998 Social konstruktivisme i kønsforskningen, i Margaretha Järvinen og Margareta Bertilsson (red.): *Social-konstruktivisme. Bidrag til en kritisk diskussion*, København: Hans Reitzels Forlag
- Kulick, Don 1996 Queer Theory: vad är det och vad är det bra för?, *lambda nordica* 2(3-4):5-22
- Kulick, Don 1998 *Travesti. Sex, Gender, and Culture among Brazilian Transgendered Prostitutes*, Chicago og London: The University of Chicago Press
- Laskar, Pia 1996 Queer och feminismen: beröringspunkter och spänningar, *lambda nordica* 2(3-4):67-80
- Lundahl, Pia 1996 Vårt autentiske jag, *lambda nordica* 2(3-4):23-37
- Lundahl, Pia 1998 *Lesbisk identitet*, Stockholm: Carlssons Bokforlag
- Moi, Toril 1998 *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*, Oslo: Gyldendal
- NOVA Rapport 1/99: *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn*, Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Paglia, Camille 1994 *Vamps & Tramps: New Essays*, New York: Vintage Books
- Prieur, Annick 1998 *Mama's House, Mexico City: On Transvestites, Queens, and Machos*, Chicago: University of Chicago Press
- Runner's World 1993 Special Report: Can of worms, 28(12):60-69
- Søndergaard, Dorte Marie 1996 *Tegnet på kroppen*, København: Museum Tusculanums forlag
- Tjelder, David 2000 År kønet en konstruktion? *lambda nordica* 6(1):6-25
- Wacquant, Loïc 1997a Høydepunkter fra «Sokal-affæren». En parodi i flere akter, *Samtiden* 4:96-98
- Wacquant, Loïc 1997b Høydepunkter fra «Sokal-affæren» II. Liten utredning om den postmoderne alkymi, *Samtiden* 5/6:140-141
- Weston, Kath 1993 Do Clothes Make the Woman? Gender, Performance Theory, and Lesbian Eroticism, *Genders* 17:1-21
- Williams, Craig A. 1999 *Roman Sexuality: Ideologies of Masculinity in Classical Antiquity*, Oxford: Oxford University Press